

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Adres redactie: ds H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Administratie: Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist

Psalm 30

In de put

De dichter van Ps. 30 zat diep in de put, en dat mogen we bijna letterlijk nemen. Als we zijn woorden gaan „proeven”, doen we precies wat hij bedoelt. We proeven de grote tegenstelling in zijn eerste woorden: Ik zal U **verhogen**, HERE, want Gij hebt mij (uit de diepte) **opgetrokken**. Hij denkt bij „optrekken” aan het putten van water met behulp van een leren emmer, die door een kruishout van boven opengehouden wordt (vgl. Ex. 2: 16, 19).

Even later heeft hij het ook letterlijk over een put (vs 4; N.V. groeve). Zo'n put „is een peervormige, soms verscheidene meters diepe uitholling in de rotsbodem, die dient om het water van de winterregens te verzamelen en te bewaren. De peervorm voorkomt een te snelle verdamping, maar is hij leeg dan „de donkere cisterne met de vuilgroene, vieze slijkodem”.

In zo'n lege put werd Jozef op advies van Ruben door zijn broers opgeslagen (Gen. 37). Hetzelfde overkomt Jeremia. Wanneer Zedekia openlijk zijn onmacht heeft toegegeven, weet een van de samenzweerders, Pashur, een geschikt plekje: de put van prins Malkia, Pashur's vader, in de gevangenhof, het binnenplein van het paleis. „Zij lieten hem aan touwen zakken; in de put nu was geen water, maar wel slijk; en Jeremia zonk in het slijk” (Jer. 38: 1-6).

Op een idee gebracht

Dergelijke putten bevonden zich dus niet alleen in het vrije veld en aan de rand van de woestijn. Ook bewoners van voorname huizen en paleizen konden zich veroorloven zo'n put op het binnenplein te laten graven.

Zo'n beeld uit het dagelijks leven weet de oosterling te gebruiken. En dus wordt de put in zijn (en ons!) spraakgebruik alledaags. Zo alledaags — hij heeft er dan ook alle dag het volle gezicht op — dat hij de „put” regelrecht in verband brengt met het dodenrijk (Ps. 30: 4; vgl. Jes. 14: 15; Ps. 88: 6, 7; Ps. 143: 3, 7 enz.).

Als een oosterling zegt: ik zit in de put, dan bedoelt hij in feite: ik ben op sterven na dood. Banden (touwen) des doods hadden Je-

remia omvangen (vgl. Ps. 116: 3). Hij is uitgeschakeld, kan aan de activiteiten van het dagelijks leven niet meer deelnemen. En zo behoort hij in wezen, hoewel nog in leven, al tot het dodenrijk. Typerend voor het dodenrijk is: er buiten staan, uitgeschakeld zijn, niet meer mee kunnen spelen. Dat overkomt zelfs edelen (Ps. 146: 3, 4; Jes. 14 enz.). Levend dood zijn is hier geen tegenstelling. Je kunt het aan den lijve ervaren, be-leven.

Uit de put

Wie eenmaal in de put zit, komt er op eigen kracht niet meer uit. De peer-vorm is een doeltreffende garantie. Het slijk doet de rest: het belemmert elke beweging. Jozef en Jeremia zijn dan ook afhankelijk van anderen. Met touwen, zelen, worden zij omhooggetrokken. Hebben zij de voeten vrij, dan kunnen ze zelf meehelpen, door tegen de wand omhoog te krabbelen. (Gen. 37; Jer. 38). De gebruikte werkwoorden geven er blijk van hoe men eerst passief is en dan actief kan meewerken.

De dichter van Ps. 30 beeldt het al precies zo uit: God heeft hem — passief — opgetrokken (vs 2), de HERE deed hem opkomen — actief — uit het dodenrijk.

De verleiding is groot om hierbij te denken aan het dubbele woordgebruik **opwekking** en **opstanding** uit de doden. Lazarus wordt opgewekt uit de dood door Jezus' woord: kom naar buiten. Maar hij kan zich pas vrij bewegen (opstanding) als de zweetdoeken („banden des doods”), om zijn handen en voeten gebonden, zijn losgemaakt (Joh. 11).

Een zieke dichter

Uit vs 3 valt af te leiden dat de dichter van Ps. 30 doodziek was: ... Gij hebt mij genezen. Verschillende uitleggers hebben hierbij dan ook gedacht aan de davidische koning Hizkia (ook zo kan men „van David” verklaren; vgl. Hos. 3: 5; zie de goede Korte Verklaring van N. H. Ridderbos). Niet zonder goede reden: diens wanhopige gebed (2 Kon. 20; Jes. 38) vertoont op bepaalde punten veel overeenkomst met Ps. 30.

Toch is er één merkwaardig verschil. In 2 Kon. 20 en Jes. 38 wordt ons zonder meer verteld: in die dagen (toen Sanherib was afgedropen) werd Hizkia ten dode toe ziek. Zo maar, opeens, zonder nadere aanleiding. Maar als Ps. 30 van Davids „zoon” Hizkia is, dan is zijn verhaal minder neutraal, en wordt de man uit de paleiskronieken een levend mens.

We zullen het hem zelf laten vertellen. In Ps. 30 vormen de verzen 7 t/m 13 „het eigenlijke verhaal”. Dat begint dan met deze veelzeggende woorden:

in mijn onbezorgdheid had ik gedacht:
ik zal nimmer wankelen!

Nadat Sanherib verslagen en geslagen van Jeruzalem was teruggetrokken, voelde Hizkia zich veilig. Zo veilig, dat hij God er niet meer bij nodig had. Vergeten was, dat zijn onwankelbare positie slechts te danken was aan Gods welbehagen (vs 8a).

’t Staat er ook zo nadrukkelijk: en ik, in mijn onbezorgdheid, had gedacht... jawel, dat kwam hij aan de weet. God liet het hem wel weten: maar even verborg God zijn aangezicht en hij zat diep in de put, op sterven na dood. Zijn rol was uitgespeeld — hij had niets meer in te brengen, hij stond buiten

spel. Niet zijn vijanden waren verschrikt (vgl. Ps. 53: 6), maar hij zelf (vs 8b). En zijn vijanden genoten al, vol leedvermaak (vs 2): nu was het hun beurt weer. Grote gevolgen van een klein beetje hoogmoed...

Een lied voor de tempelwijding

Een „ouderwetse” uitlegger schrijft bij deze psalm: „Echt israëlitisch is de vermelding der vijanden. De vrome Israëliet voelt zich aan alle zijden door vijanden omringd. Er is in de dienst van Jahwe iets dat hem niet alleen van anderen onderscheidt, maar ook tot op zekere hoogte van dezen gescheiden houdt.

Er is antipathie, een gevoel aan de ene zijde niet voor vol te worden aangezien, aan de andere zijde van te worden gehaat en benijd. Dat geldt het gehele volk; dat geldt ook de individu. Men voelt zich, tot zelfs bij de minste aanleiding, ter wille van zijn God, een voorwerp van „Schadenfreude” (leedvermaak). Er wordt op u gelet; en het minste... wat een triomf!”

Dat geldt enkeling en volk, zegt Valeton. Terecht. Want het opschrift van Ps. 30 vertelt nog iets: Israëel heeft, als volk dit lied overgenomen in de liturgie van het chanoe-kah-feest, het feest van de tempelwijding. „Volgens de Joodse traditie dankt dit feest zijn oorsprong hieraan, dat Judas de Makka-beeër in 165 v. Chr. de tempel weer heeft gereinigt, nadat deze door Antiochus Epifanes was ontwijfd.”

Ook Jezus zal deze psalm dus hebben gezongen — met heel de gemeente (Joh. 10: 22).

Een kerklied

Een lied dus waarin de gemeente, de kerk, openlijk schuld belijdt. Schuld belijdt over een van de hardnekkigste zonden na menigvuldige verlossing: ik had nog wel gedacht: ik zal nimmer wankelen.

En steeds weer wankelt die zo stevig gefundeerde kerk op haar grondvesten, tot leedvermaak van de vijanden. Wat kun je er aan doen?

Je kunt, als Hizkia, een beroep doen op Gods neerbuigende genade (vs 9, 11). Wat heeft God aan een kerk, die in de put zit? Aan een op sterven na dode, machteloze, uitgerangerde gemeente, die met stomheid geslagen is (vs 10)?

Enerzijds ligt er de belofte: de poorten van het dodenrijk zullen u niet er onder krijgen en er onder houden (Mt. 16: 18). Anderzijds ligt daarin de erkenning: alleen God zelf kan „de kerk in de put” optrekken en weer op doen krabbelen.

Dát is nu kerkgeschiedenis. Leven bij de gratie Gods, die rouwklacht en rouwkleed verwisselt voor reidans en gewaad des lofs (vs 12). Die een verstomde kerk de mond openbreekt en doet psalmzingen (vs 13)!

E. R. Postma - Breukelen

KERKELIJK Leven

Eerder geplaatst in het „Kerkblad voor het Noorden”. Orgaan voor de christelijke gereformeerde kerken, d.d. 25 september 1970.

Een nieuwe kerkformatie?

Met grote belangstelling zullen velen onzer de verslagen gelezen hebben van de zittingen van de laatstgehouden generale synode van de gereformeerde kerken (vrijgemaakt). Met name die, welke betrekking hadden op de broedertwist, die in deze kerken was ontstaan. Nu alweer enkele jaren geleden kwam de zgn. Open Brief. De houding, die men aannam tegenover deze brief werd mede aanleiding tot grote onenigheid binnen de gelederen van de broeders en zusters van deze kerken. Opnieuw kwam het verstaan van het belijden aangaande de Kerk in discussie. Allerlei moeilijkheden vloeiden daaruit voort. De zaak kwam op de generale synode. Deze heeft gesproken. De gevolgen zijn bekend. De broeders hebben elkaar niet vast kunnen houden en zijn uiteengegaan. De feitelijke situatie is dat ca. vijftienduizend broeders en zusters buiten het verband van de gereformeerde kerken (vrijgemaakt) staan.

Deze broeders en zusters zien zichzelf uiteraard niet als scheurmakers of verloochenaars van Schrift en Belijdenis. Zij zeggen: wij hebben de scheuring niet gemaakt; ze is ons opgedrongen. Het spreekt vanzelf dat de broeders en zusters binnen het verband daar anders over denken.

Wij laten de „schuldvraag” op dit moment buiten beschouwing. We oordelen nu niet over deze interne twisten. Misschien zullen we ons in de toekomst in andere verbanden daar wel mee bezig moeten houden maar thans is daarvoor geen reden.

Wel moeten we tot ons grote verdriet constateren dat Nederland er weer „nieuwe” kerken bij heeft gekregen.

Is er een nieuwe kerkformatie ontstaan?

Deze vraag is (nog) niet met een eenvoudig ja of nee te beantwoorden. Het is n.l. onduidelijk wat deze broeders buiten het verband van de gereformeerde kerken (vrijgemaakt) in de toekomst gaan doen.

Eenzijds is het zo, dat zij hun eigen kerkdiensten hebben en dat zij over en weer predikanten beroepen. Geregeld kan men deze beroepingsberichten lezen. Ook zijn er bepaalde gemeenschappelijke belangen waarin deze kerken elkaar steunen.

Anderzijds krijgt men niet de indruk dat deze kerken zich georganiseerd hebben in een eigen kerkelijk leven zoals we dat bij ons en andere kerkformaties kennen. En voorzover er van organisatie sprake is, is deze toch niet algemeen. Natuurlijk houdt men wel contact met elkaar. Maar dat is iets anders.

Daarom menen we te mogen zeggen dat er nog geen sprake is van een nieuwe kerkformatie of wil men „nieuwe” kerken.

De grote vraag is hoe dat in de toekomst zal worden. Blijft de situatie zoals deze nu is of gaan deze plaatselijke kerken zich verder aaneensluiten zodat we straks de zoveelste kerkformatie krijgen, die de naam gereformeerd al dan niet nader aangeduid in haar vanen schrijft?

Het eerste lijkt ons op wat langere termijn gezien een uitgesloten zaak. De gemeenschappelijke belangen zullen steeds meerder worden zodat men zich hechter aaneen moet gaan sluiten met gevolg dat men dan toch naar een kerkverband toegroeit.

Men zal wat moeten. Los-vast naast elkaar staan zal al moeilijker worden. Daaruit volgt dus dat men zich óf verder zal moeten organiseren in een nieuw kerkverband óf zich bij andere kerken zal moeten aansluiten hoe

dan ook. Het woord aansluiten zal in dit verband wat breed genomen moeten worden. Er zijn verschillende mogelijkheden om een eenheid met andere kerken tot stand te brengen.

Is een nieuwe kerkformatie gewenst?

Deze vraag beantwoorden we zonder meer ontkennend. En dat om verschillende redenen. We willen daar direkt bij zeggen — om elk misverstand te voorkomen — dat wanneer we zeggen dat een nieuw kerkverband ongewenst is we er daarbij op geen enkele wijze aan denken dat er misschien winst in zou kunnen zitten voor „onze” christelijke gereformeerde kerken. In troebel water visen doen we niet. En zieltjes-winnerij ligt ons bepaald niet.

Een andere zaak is dat we vanzelfsprekend bij het beantwoorden van de vraag waar deze broeders en zusters dan heen moeten ook de mogelijkheid overwegen van een eventuele éénwording van „onze” kerken. Maar dan komt dat uit andere motieven voort dan het maken van winst aan ledental voor „eigen” kerken.

Waarom is een nieuwe kerkformatie ongewenst?

In het kort duiden we enkele redenen aan. Is het zinvol dat er in ons vaderland nog eens een nieuwe gereformeerde kerk bijkomt? De verdeeldheid zoals deze er is in ons vaderland is een uiterst smartelijke zaak. Zij is een aanfluiting voor het christendom. De wereld moet er wel om lachen. En zou het onmogelijk zijn om uit de gereformeerde kerkformaties die ons land kent een keuze of keuzen te maken? Reeds hierom achten we voortgaande verdeeldheid uitkristalliserend in een nieuwe kerkformatie op welke wijze ook onverantwoord tenzij men allerlei subjektieve gevoelens laat prevaleren.

Veel ingrijpender en ernstiger, ja dwingender is voor ons dat de Koning der Kerk door voortgaande verdeeldheid onteerd en bedreefd wordt. Mag het voor het aangezicht des Heren bestaan dat broeders en zusters die het eens zijn over de zaken die het hart van het Evangelie raken gescheiden blijven?; dat zij niet aan één Avondmaalstafel zitten?

Natuurlijk hier doemt een complex van vragen op. En er is op deze uitspraak misschien allerlei af te dingen. En men kan er heel lange artikelen tegen in schrijven in de trant van: weet u dan niet...!

Nu we weten niet alles maar we lezen wel geregeld onze Bijbel en die zegt ook het een en ander over de eenheid der Kerk.

Voorts menen we dat gereformeerd Nederland (voorzover het werkelijk gereformeerd is) niet nog gereformeerder behoeft te worden. Het is werkelijk genoeg. We moesten nu de gelederen maar eens gaan sluiten. We verteren onze krachten en komen aan de eigenlijke taken niet of veel te weinig toe.

Daarom zouden we onze broeders en zusters buiten het verband van de gereformeerde kerken (vrijgemaakt) willen smeken: Broeders en zusters vormt u om Gods' wil, om Christus' wil niet nog eens een nieuw kerkverband. U behoeft om ons werkelijk niet naar de christelijke gereformeerde kerken te komen als u meent dat u dat voor God niet verantwoord kunt, maar wat u ook doet, laat er niet nog eens een kerk komen die staat op de bodem van de H. Schrift en de gereformeerde belijdenis.

Ook deze min of meer geëmotioneerde uitspraak is aanvechtbaar. Men kan zeggen: weet u dan niet wat er te koop is in ons vaderland? Dacht u dat andere kerkformaties ongescheurd blijven? We weten daar wel iets van maar iets anders is om nu nieuwe muren op te gaan trekken die straks weer erg hoog blijken te zijn.

Beslissend moet voor ons zijn: wat wil de Here? Waar dienen we Hem mee? En hoe kunnen we als christenen in deze wereld het beste staan? Wat moeten we doen voor Gods aangezicht?

Dit alles moeten we ook tegen onszelf zeggen. Want het mag en kan de bedoeling niet zijn om zelf buiten schot te blijven. Daarom zullen we als christelijke gereformeerden ook de hand in eigen boezem moeten steken.

Op weg naar een nieuwe kerkformatie?

Dat is een vraag die de laatste tijd nogal eens op de redaktietafel van ons blad gelegd werd. En zij betrof dan natuurlijk de broeders die buiten het verband van de gereformeerde kerken (vrijgemaakt) zijn komen te staan.

Nu zijn we allesbehalve een insider en daarom is het moeilijk deze vraag te beantwoorden. Zo niet onmogelijk. Officieel blijkt het in ieder geval niet. Natuurlijk zijn er kontakten onderling maar dan mag men niet uitleggen als op weg zijn naar een nieuwe kerkformatie. Deze broeders komen uit één kerk. Ze hebben bepaalde gemeenschappelijke belangen en verantwoordelijkheden. Van daaruit is contact en overleg te begrijpen.

Bovendien zal men deze broeders de tijd moeten laten om zich te bezinnen en om rustig te overwegen wat ze moeten gaan doen. Dat is hun goed recht. Zij staan immers voor diep-ingrijpende vragen. De antwoorden die ze moeten geven zullen — hoe de beslissingen ook uitvallen — van de grootste betekenis zijn voor de broeders en zusters die tot deze kerken behoren. En wij zullen met hen mee moeten bidden.

Natuurlijk zien we als buitenstaanders wel bepaalde tendenzen. Of misschien is dat nog te scherp gezegd. Maar we krijgen van sommige broeders en zusters (maar dat zijn lang niet allen) soms de indruk: het is toch wel heerlijk om van dat knellende kerkjuk af te zijn en nu heerlijk vrij onze weg te kunnen gaan. Een openlijke aanwijzing daarvoor vinden we in een geschrift dat door een predikant van deze „vrije” kerken is uitgegeven. Maar dat wil niet zeggen dat men allemaal zo denkt.

De los-vaste band die men aan elkaar heeft kan ook tot verzoeking brengen. Als men met elkaar buiten het verband is komen te staan zal men elkaar ook in het vinden van een oplossing vast willen houden. Op zichzelf is dat een lofwaardig streven maar het kan ook brengen tot eindeloos uitstel in het nemen van een beslissing of wellicht nog erger.

Maar laten we afwachtend en biddend meeleven opdat degenen die op grond van Gods Woord bijeen horen ook bijeen komen.

K. J. Velema - Leeuwarden

Het kloosterjuweel

Er gebeuren toch soms zulke leuke dingen! Ja op kerkelijk terrein bedoel ik. Wat — gelooft u dat niet? Ik meen het. En laat me u dan het hele verhaal mogen vertellen. Het is haast te mooi om waar te zijn.

Kreeg ik vorige zomer een telefoontje. Op Zondagavond. Van een broeder in Amsterdam. Over een klooster in België, dat vanwege de tijdsomstandigheden gesloten ging worden. Van een kostbare bibliotheek, die gelijkwideerd werd. Van een kloosterorgeltje, dat opgeruimd zou moeten worden; en dat zo schoon was, dat de paters zich bekommerden over hun kloosterjuweel. Die broeder wilde dat orgel zo graag een goede bestemming geven, zo dat een van onze kerken er mee gediend mocht zijn. En welke kerk daar nu voor in aanmerking kwam?

Nu moet u, als u ooit zulk een telefoontje krijgt, niet direct warm lopen. Wat zo maar uit de lucht valt kan eerder van een vogel dan van een engel zijn. Ik wond me dus niet op — maar informeerde: wie is de bouwer, hoe is de dispositie, hoe oud is het orgel, welke traktuur heeft het, wat moet het kosten? Enne — weet u dat verplaatsen en restaureren soms een veelvoud van de kostprijs kan uitmaken?

De antwoorden waren niet gek. Het orgel is honderd jaar oud, heeft twee klavieren en een aangehangen pedaal, kast in neo-gothische stijl, uiteraard weinig gebruikt, moet wonderschoon klinken en is van een befaamde franse orgelbouwer met een dubbele naam. Er staan van hem slechts enkele instrumenten in ons land, maar Frankrijk staat er vol mee.

Aristide Cavallé-Coll soms? — Dat zou best kunnen. — Daar staan instrumenten van in Haarlem en den Haag; ook staat er een kopie aan het Waterlooplein te Amsterdam. — Dat klopt wel, die adressen zijn me genoemd. — Dan wordt de zaak interessant!

—o—

En nu voelt u al waar het heen gaat. Na onderzoek bleek het orgeltje inderdaad van de beroemde Cavallé-Coll afkomstig te zijn, gebouwd in 1876 voor de wereldtentoonstelling te Antwerpen, van daar in een klooster gegaan. En wilt u meer over deze fenomenale orgelbouwer weten — die de basis heeft gelegd voor de franse orgelmuziek van de laatste honderd jaar — dan denkt u maar aan ons artikel „Hoe bestaat het!” in dit blad van 10 juli 1970.

Enige gegadigden waren ons voor. Het kerkbestuur van de bisschoppelijke kerk ter stede overwoog, het instrument als koororgel in een zijbeuk op te stellen. Uit piëteit voor de bouwer, want ook in België zijn deze instrumenten dun gezaaid. Een pastoor in Breda trachtte het orgel eveneens in zijn bisschoppelijke kerk te plaatsen. Maar na enige maanden wachten kwam het instrument tot onze beschikking. We kregen optie om het te kopen tegen een redelijke prijs.

Aangezien we samen geen kerk wisten, binnen of buiten het verband, die er nu direct om verlegen zat, heb ik het instrument eindelijk — met goedvinden van mijn vriendelijke tipgever — aangeboden aan de kerkvoogdij van de hervormde kerk te Nunspeet, die een kapel bouwt in een nieuwe wijk. Met de conditie dat de kerkvoogdij serieus zal trachten het met onze kerkeraad eens te worden over een gezamenlijk gebruik van deze kapel. Plus orgel, niet te vergeten.

Daar had gezegde kerkvoogdij wel oren naar. Bijgevolg werd een auto bemand en

trokken we met enkele orgelbouwers naar België, drongen het klooster binnen, werden bijzonder broederlijk ontvangen, mochten alles zien, alles weten, alles horen, en maakten kennis met het kleine positief van Cavallé-Coll.

Houdt u van kerkorgels? Van oude instrumenten met karakter? Wat — bespeelt u ze zelf? Dan moet u — als u ooit het voorrecht krijgt een oud frans orgel te ontmoeten — uw handen vooraf wassen en uw schoenen uittrekken, wilt u het instrument inderdaad savouren. En u moet meer doen. U moet zorgen dat u innerlijk rustig bent. U moet zich totaliter op dit instrument instellen. U moet alle herinnering aan brutale mixturen, aan snaterende tongwerken, spugende holpijpen en zeurende praestanten uit uw hoofd zetten. U moet zich zo blanco mogelijk opstellen, voor u de toetsen van Cavallé-Coll aanraakt. Net of u een clavecymbel van Mozart moogt bespelen. En dan luistert u. Speelt en luistert....

Naar overblazende fluiten, als uit de tijd van Frederik de Grote. Naar zingende celli als uit le Cygne van Saint-Saens. Naar lichte praestanten, naar ruisende vulstemmen en... naar de glanzende franse tongwerken! De franse orgels staan immers bekend om hun schone tongwerken? En laat dit instrument op negen stemmen twee franse tongwerken bezitten. Niet te geloven zo fris en penetrant en levenslustig. Niets geleden onder een eeuw van kloosterschemer.

Die franse orgels hebben niet de dreunende noordnederlandse en duitse orgelgalm, die zware en vaak melancholieke klank. Ze zijn minder belijnd, maar kleuriger. Ze hebben niet die ruige toon, die tot polyfoon spel uitnodigt — maar ze kunnen wel kleurmozaïeken leveren als van gebrandschilderde ramen. A propos, wist u dat César Franck weg was van de orgels van Aristide Cavallé-Coll? En wist u dat Franck uit een oud geslacht van glazeniers stamde? Misschien zit daarom zijn muziek wel zo vol kleuren en kleurwisselingen.

—o—

Nu, zo was het orgel in dit klooster. Al vier jaar hadden de paters geen organist gehad; de meest gebruikelijke toetsen voor de liturgie-toon waren door kruisjes aangegeven... Het orgel was dan ook niet gestemd sedert jaren — maar het inwendige was puntgaaf gebleven en de klank, zuiver of niet, was ontroerend schoon. Wat maakt zulk een instrument, gaaf overgeleverd uit de meesterhand, honderd jaar in een kloosterkapel geconserveerd, diepe indruk. Er is nog niets aan gesoldeerd of getimmerd, vervangen of gelapt, bedorven of gemold. En dan die kleine persoonlijke dingetjes, waarin de bouwer zijn tijd vooruit was. Een bijzonder knappe klavierkoppeling. Een geheim grenzeltje om de kast van de speeltafel te openen, zonder schoevendraaier, zonder sleutels. De orgelbank, een teer stukje schrijnwerkerskunst, heeft aan weerszijden een lier, waarvan zelfs de snaren van hout zijn gemaakt. Het orgelfront heeft antieke eiken briefpanelen; niet om los te schroeven, maar om voorzichtig op te tillen en uit hun spinnings te lichten.

Er werden bandopnamen gemaakt en foto's en rapporten. Een predikantsvrouw met conservatorium speelde — en hoe! De koop werd gesloten. „Veel geluk zulle en dat het maar tot eer van ons lieven Heer mag klinken”, zeiden de paters.

Jawel, er waren al Amerikaanse handelaars geweest, die het stukje antiek graag

voor een veelvoud van de prijs wilden kopen. Want wat heeft Amerika eigenlijk voor orgelhistorie? Maar de paters stonden er op, dat het in de Nederlanden zou blijven; noord of zuid dat was hun om het even.

En zo is het gekomen. Het instrument staat nu gedemonteerd in een werkplaats. De panelen uit het front staan tegen de muur te wachten tot ze geloofd en in de was gezet zullen worden. De pijpen staan per familie in rekken opgesteld; die worden straks een voor een bezien en waar nodig bijgewerkt. Het vernuftige speeltafeltje staat midden in de werkplaats; je raakt er niet op uitgekeken. De verbindingen tussen toetsen en ventielen zijn nog gaaf en bruikbaar — worden echter wel voorzien van moderne onsljtbare draaipunten. De enige windlade, waar beide klavieren op betrokken zijn, wordt op moderne wijze beveiligd tegen atmosferische invloeden en heteluchtverwarming. De enorme magazijnbalg, uit de tijd der orgeltreders, wordt vervangen door een moderne kleine reguleerder met een geruisloze windmachine.

Komend voorjaar zal de nieuwe kapel gereed zijn. Tegen die tijd zal ook het orgel opgesteld kunnen worden. Dan krijgt het zijn nieuwe luister in een gans andere omgeving. Van een halfduistere neo-gothische kloosterkerk naar een nuchtere bakstenen kapel is een hele stap. In deze moderne omgeving zullen het mooie tin en het oude eikenhout, met zijn kantelen en snijwerk, een warme toon brengen. Een stukje oude cultuur, opgesteld in de moderne zakelijkheid.

En dan heeft ons land — naast het concertgebouw van Haarlem, de waalse Kerk van den Haag en nog enkele andere — een nieuw Cavallé-Coll-orgel erbij. Het merkwaardige is daarbij, dat Nunspeet in zijn dorpskerk een eveneens goed geconserveerd orgel van Van Dam uit dezelfde tijd bezit; een waardige tegenhanger alzo.

De vorige Zondag zond de NCRV in haar serie Monumentale Orgels een concert uit op het pas gerestaureerde orgel van de Sint Augustinuskerk te Amsterdam (16 stemmen) Men noemde in de gids dit instrument „het enige nog geheel ongeschonden Cavallé-Coll-orgel in den lande”. Volgens deze telling zal het Nunspeetse orgel het tweede puntgave orgel van deze bouwer in ons land zijn.

—o—

Voor wat het vrijgemaakte en vrijgemaakte kerkje van Nunspeet betreft kan dit betekenen, dat dit straks over een leuke vergaderruimte en een prachtig orgel kan beschikken. Precies 25 jaar nadat het kerkje de woestijn inging. Al die tijd hebben we het zingen begeleid met niets, toen met een amechtig serafientje, respectievelijk met een amerikaans harmonium en tenslotte met een pedaalharmonium, allemaal instrumenten uit de orde der knaagdieren.

Stel u even voor dat wij straks onze kerkzang zouden mogen opluisteren met rasechte orgelklanken. De engelen komen er naar luisteren, wed ik. U ook? Als het maar mag zijn „tot eer van ons lieven Heer”, zoals onze zuidelijke broeders zeiden. Of — zoals J. S. Bach het uitdrukte — „dem allerhöchsten Gott zu Ehren, dem Nächsten draus sich zu belehren”.

En ziet u wel dat er ook in ons kerkelijk leven nog wonderen gebeuren?

D. W. L. Milo - Vierhouten

Herinneringen aan (zee)dieren-van-voor-de-zondvloed in de Bijbel?

(SLOT)

13. Het is duidelijk, dat **Jesaja 51 : 9-10** niet in verband gebracht kan worden met de schepping. Toen waren er immers nog geen „geslachten uit de voortijd” (vs 9)! Het ligt zeer voor de hand, deze verzen in verband te brengen met de uittocht: „de zee drooggelegd”, „gemaakt tot een weg, een doortocht voor verlost”. Toch staat het niet voor honderd procent vast, dat in deze verzen van de uittocht sprake is.
14. De Nieuwe Vertaling van bedoelde verzen luidt als volgt: „(9) Waak op, waak op, bekleed u met sterkte, gij arm des HEREN! Waak op als in de dagen van ouds, van de geslachten uit den voortijd! Zijt gij het niet, die Rahab neergehouwen, den zeedraak doorboord hebt? (10) Zijt gij het niet, die de zee hebt drooggelegd, de wateren van de grote diepte; die de diepten der zee hebt gemaakt tot een weg, een doortocht voor verlost?” De uitdrukking „van ouds” kwamen wij reeds tegen in Ps. 74 : 12. Zij is zeer rekbaar en kan ongetwijfeld ook betekenen: bij de uittocht. Zij wordt hier nader verklaard door „van de geslachten uit de voortijd”, of zoals er letterlijk staat: „van de eeuwige geslachten”. Het komt mij voor, dat het woord „eeuwig” meer van toepassing is op de geslachten van Gen. 5, dan op de Israëlitische generaties die slaven waren in Egypte. Bovendien kon, zo zagen we bij Ps. 74, „van ouds” ook betrokken worden op de zondvloed. Van Rahab wordt hetzelfde gezegd als in de hierboven besproken plaatsen: God heeft hem neergehouwen en doorboord. Genoemde plaatsen konden in verband gebracht worden met de zondvloed. Jes. 51 derhalve ook.
- J. Ridderbos zegt „dat vs 10b den uittocht uitdrukkelijk vermeldt” (a). Dat is wel wat te boud gesproken. Het ligt voor de hand om aan de uittocht te denken, maar de uittocht wordt niet uitdrukkelijk vermeld. Wij zouden, gezien vers 9, ook best mogen denken aan de zondvloed, toen in Noachs ark „weinigen, dat is acht zielen, door het water heen gered werden”, 1 Petr. 3:20. De „verlosten” van vers 10 zouden best Noach en de zijnen kunnen zijn.
- Wil men toch aan de verklaring: de verlost = het volk Israël, vasthouden, dan behoeft deze uitleg van vers 10 niet automatisch te betekenen dat ook in vers 9 van de uittocht sprake is. De gedachting zou heel goed als een climax opgevat kunnen worden: redding uit de zondvloed (vers 9), redding uit Egypte (vers 10), redding uit de ballingschap (vers 11). Vergelijk het oude gebed bij de doop: zondvloed-Noach, Rode Zee-Israël, gestadige dood-ten laatste dage zonder verschrikken.
- Ook in Jes. 51 is er niets op tegen om Rahab in verband te brengen met de zondvloed.
- a. Korte Verklaring van De profeet Jesaja, II, pag. 143 noot 1).
15. Nu nog enkele opmerkingen over de mijns inziens meer „duistere” plaatsen in het Oude Testament, waar sprake is van Leviathan en Rahab, vergelijk § 4 en § 1. In de eerste plaats **Jesaja 27 : 1**. De Nieuwe Vertaling heeft hier: „Te dien dage zal de HERE met zijn fel, groot en sterk zwaard bezoeking brengen over den Le-

viathan, de snelle slang, over den Leviathan, de kronkelijgende slang, en Hij zal het monster in de zee doden.” Met de uitdrukking „te dien dage” wordt in de hoofdstukken 24-27 bedoeld: de eindtijd, waarin Jahwe gericht houdt over de vijanden van zijn volk en dusdoende bezig is zijn volk te verlossen. (a) Het is dus zonder meer duidelijk, dat in Jes. 27 : 1 niet sprake is van de voortijd (51 : 9) maar van de eindtijd. Nu valt het op, dat in de onmiddellijke omgeving van deze tekst duidelijke herinneringen zijn aan de voortijd, met name aan de tijd vóór en na de zondvloed. Zie 26 : 20 „Kom, mijn volk, ga in uw binnenkamers, en sluit de deuren achter u; verberg u voor een korte tijd, tot de gramschap over is.” Vergelijk hiermee Gen. 7 : 1 „En de HERE zeide tot Noach: Ga in de ark, gij en geheel uw huis”, en 7 : 16 „de HERE sloot de deur achter hem”. Voor „de deur achter iemand sluiten” wordt in Jes. 26 en Gen. 7 zelfs precies dezelfde uitdrukking gebruikt! Ook vers 21 van Jes. 26 bevat een duidelijke herinnering aan de geweldenarij van de reuzen uit de voortijd en het oordeel van de zondvloed. Vers 21 luidt namelijk: „Want zie, de HERE verlaat zijn plaats om de ongerechtigheid der bewoners van de aarde te bezoeken; dan zal de aarde het op haar vergoten bloed aan het licht brengen en haar verslagenen niet langer bedekken”. Tenslotte kan gewezen worden op Jes. 27 : 2 „Te dien dage zal er een wijngaard zijn, die bruisenden wijn voortbrengt; zingt van hem in beurtzang. Ik, de HERE, zijn behoeder, zal hem aldoor drenken; opdat niets hem beschadige, zal Ik hem nacht en dag bedrenken.” Vergelijk hiermee wat Gen. 9 : 20-21 over de wereld na de zondvloed meedeelt: „En Noach werd een landman en plantte een wijngaard. Toen hij van de wijn gedronken had, werd hij dronken.”

Precies tussen 26 : 20-21 en 27 : 2-3 in, staat bovengenoemde Leviathan-tekst. Met andere woorden: precies op zijn plaats! Wat we in deze verzen voor ons hebben, is een herinnering aan de gebeurtenissen in de dagen van Noach en wel in chronologische volgorde. Noach in de ark (26 : 20), het oordeel van de zondvloed (26 : 21), God rekent af met de Leviathan (27 : 1), Noach plant een wijngaard (27 : 2-3). Ongetwijfeld wordt het gericht over de wereldmachten van de eindtijd hier „symbolisch voorgesteld” (b). Maar dan niet met symbolen ontleend aan de heidense „scheppings”mythen of aan „bestaande voorstellingen uit de volksfantasie” (c), maar met een beeldspraak ontleend aan de geschiedenis van de zondvloed. Evenals God tóén heeft afgerekend met zijn monsterachtige vijanden (Ps. 89 : 11), zal Hij „te dien dage” gericht houden over de vijanden van zijn volk en dusdoende zijn volk voorgoed verlossen, vgl. Matth. 24 : 37!

a. 24 : 21, 25 : 9, 26 : 1, 27 : 12,13.

b. J. Ridderbos, Korte Verklaring van de profeet Jesaja, I, pag. 184.

c. id., pag. 184.

16. In de tweede plaats noemen we **Job 9 : 13**. Nieuwe Vertaling: „God weerhoudt zijn toorn niet, onder Hem kromden zich de helpers van Rahab.” Ik geef dadelijk toe: niemand zou op het idee komen om Job 9 in verband met de zondvloed te lezen. Bij mijn weten heeft niemand het dan ook gedaan. Maar na wat in de vo-

rige paragrafen is opgemerkt, lezen we ook deze plaats met verscherpte aandacht.

Vers 5: „Hij verplaatst de bergen zonder dat men het merkt, Hij keert ze om in zijn toorn.” Niet alleen in vers 13, maar ook in vers 5 is dus sprake van Gods toorn. Het gaat in dit hoofdstuk niet over Gods grootheid zonder meer, doch over „de schrikwekkende kracht van de machtige, ongenaakbare God” (a), en — zo kunnen we eraan toevoegen — van de toornende en straffende God. De vraag kan gesteld worden: Keert God de bergen altijd om in zijn toorn? Of, mogen we denken aan de tijd van de zondvloed, precies zoals in Ps. 104 : 8 „bergen rezen op, dalen zonken neer”?

Vers 6: „Hij doet de aarde van haar plaats wankelen, zodat haar zuilen schudden”. En weer kan gevraagd worden: Doet God dit altijd? Of, mogen we denken aan de tijd van de zondvloed: de aardas die gaat overhellen? Vergelijk Job 26 : 7 „Hij hangt de aarde op aan het niet.”

Vers 7: „Hij geeft aan de zon bevel en zij gaat niet op, en Hij sluit de sterren onder zegel weg.” Natuurlijk kan men denken aan zonsverduisteringen en wolken die de sterren aan het oog onttrekken. Maar is het niet iets totaal anders: de zon wordt verduisterd, en: de zon gaat niet op?! En kunnen de, overigens verzwegen, wolken ook niet slaan op de zondvloed? Vergelijk Job 26 : 9 „Hij bedekt den aanblik van zijn troon door daarover zijn wolken uit te spreiden.”

Vers 8: „Hij spant geheel alleen den hemel uit, en Hij schrijdt voort over de hoogten der zee.” Evenals in Job 26 : 7 zou men „spannen” hier kunnen vertalen door „buigen”: Geheel alleen buigt Hij de hemel weg. En evenals daar zouden we hier dan weer kunnen denken aan een verandering in de stand van de aardas. Bovendien is opvallend de uitdrukking „de hoogten der zee”. Deze komt nergens anders in het Oude Testament voor. (b) Wel is er dikwijls sprake van de „diepten” van de zee, maar verder nooit meer van de „hoogten” van de zee. Dat doet wéér de vraag opkomen, of we ook in Job 9 niet aan de zondvloed mogen denken. Nog eens: ik beweer niet dat het hier over de zondvloed gaat. Maar ik beweer wel, dat men zich echt niet in duizend bochten hoeft te wringen om hier aan de zondvloed te denken. Het lijkt mij een mogelijke verklaring.

Dat in dit verband Rahab weer opduikt, zou dan niet te verwonderen zijn. Maar, wie of wat zijn dan de „hèlperen” van Rahab? „De mythische reuzemachten van de oertijd”, zoals Lamparter zegt? (c) Of moeten we het antwoord op deze vraag schuldig blijven, zoals de meeste verklaarders? Beter dan aan de mythische reuzemachten van de oertijd, kunnen we denken aan de historische reuzen van de voortijd. Job heeft het in vers 11 over zichzelf en in vers 12 over de mens in het algemeen: „Wie zal tot Hem zeggen: Wat doet Gij?” En Job vervolgt dan: „God weerhoudt zijn toorn niet, onder Hem kromden zich de helpers van Rahab; laat staan dan, dat ik Hem zou kunnen antwoorden, mijn woorden tegenover Hem uitkiezen” (vers 13-14). Het ligt zeer voor de hand, om bij „de helpers van Rahab” derhalve ook aan mensen te denken. Zij kromden zich onder God, en ik kan dus zeker niet tegen Hem op. Dit zou heel goed passen in Jobs eigen spraakgebruik (26 : 5): „De reuzen kromden ineens onder de wateren”. De „helpers” van 9 : 13 zouden dan dezelfde zijn als de „reuzen” van 26 : 5.

Maar waarom worden de reuzen van de voortijd dan de helpers van Rahab genoemd? Mij dunkt: omdat zij beiden vijanden van God geworden waren. Van de Rahab wordt dat uitdrukkelijk in Ps. 89 : 11 gezegd: „door uw sterken arm hebt Gij uw vijanden verstrooid”. En van de mensen, de reuzen, lezen wij dat duidelijk in Gen. 6. Mensen en dieren hadden in de „toenmalige wereld” (2 Petr. 3 : 6) zulke monsterachtige vormen aangenomen, dat alleen een wereldomvattende zondvloed daar een eind aan kon maken, zie § 10.

- a. F. Horst, *Bibl.Komm.* Job I, S. 145.
 b. J. H. Kroeze, *Comm.* op het boek Job, pag. 126: „doet het bijzondere van deze uitdrukking van Job in het oog vallen”. Vgl. Koehler-Baumgartner, S. 132.
 c. H. Lamparter, *Das Buch der Anfechtung*, S. 72.
17. De derde plaats is van de „meer duistere plaatsen” wel het meest duister. Nadat Job zijn geboortedag vervloekt heeft, zegt hij van deze dag, **Job 3:8** Nieuwe Vertaling: „dat de dagvervloekers hem verwensen, zij, die de kunst verstaan den Leviathan op te hitsen.”
 Kroeze schrijft: „De „dagvervloekers” zijn personen uit de in het antieke Oosten zo veelvuldig voorkomende magie. Wanneer men iemand vervloeken wilde, dan kon men dat vakkundig laten doen door beroepsmensen, priesters, die het ritueel kenden (Bileam!). Hun hulp wordt nu ook door Job ingeroepen, speciaal van hen die de Leviathan kunnen bezweren. Kon God de Leviathan verslaan — deze tovenaars wisten hem juist op te hitsen, zodat hij zijn rampen kon uitstorten.” (a) En zo denken de verklaarders die ik heb kunnen raadplegen, er allemaal over. (b) Niet alzo de Kanttekenaars! Die toch verklaren bij „de vervloekers des dags”: „Dat is, die van de grootheid des kwaads, dat zij lijden, overwonnen zijnde, de dag, op welke hun dat overkomen is, vervloeken; of op die dag zichzelf, of de dag hunner geboorte vervloeken; of die hun werk daarvan maakten, dat zij zich lieten gebruiken tot verwekking van rouw” (c). De Kanttekenaars noemen de „beroepsmensen” dus als laatste mogelijkheid en denken in de eerste plaats aan de „gewone man”. Dit lijkt mij juist.
 „De vloek is in het Oude Testament... een gevreesde reële macht met een vreselijke uitwerking. Deze is te vergelijken met die van een granaat, die, zuiver gericht, uit elkaar springt op de tevoren bepaalde plaats en daar de grootste verwoestingen aanricht. Hij is een macht van ontbinding en verderf, van verdoring en verwelking, waar geen verdediging tegen bestaat. De mens, de stad, het volk, het land, het huis (en ook de dag, Jer. 20:14, J.H.V.), waarop de vloek neerkomt, staan volkomen weerloos (Jes. 24:6-12; Jer. 23:10; Zach. 5:3v.). Het vernielingsproces is begonnen en gaat onweerstaanbaar verder (zie de beschrijving in Deut. 28:16v.v. en Lev. 26:14 v.v.)” (d). Dagvervloekers zijn derhalve mensen, die de dag kapot willen hebben en hem kapot maken ook. Hun vloek vernietigt de dag uiteindelijk (e).
 Verder „verstaan” deze mensen „de kunst” om de Leviathan op te hitsen. Het woord dat hier gebruikt wordt, wordt elders vertaald door „gereed”. Job 15:24 „een koning, gereed tot de stormloop”, Est. 3:14 „opdat zij tegen dezen dag zich gereed zouden houden” om de Joden uit te roeien. Deze mensen waar Job het over heeft, deze lieden die de dag kapot willen maken, zijn dus gereed, klaar om de Leviathan op te hitsen. Ze staan op scherp. Druk de knop in, en het onheil breekt los. Want zoveel hebben we tot nu toe van de Leviathan wel begrepen, dat het bepaald geen pretje is als het beest in actie komt. Dan wordt de dag inderdaad grondig vernield! Zó wil Job, dat zijn geboortedag vernietigd wordt.
 Natuurlijk is dit een dichtelijke, beeldsprakige manier van uitdrukken. In de dagen van Job heeft God Rahab-Leviathan reeds verpletterd door zijn beleid, 26:12. Maar aan wat voor mensen zou Job nu denken, als hij het heeft over „dagvervloekers”? Ik acht het helemaal niet onmogelijk, dat Job aan dezelfde lieden dacht waar Gen. 6 van zegt: „de HERE zag, dat de boosheid des mensen groot was op de aarde en al wat de overleggingen van zijn hart voortbrachten te allen tijde slechts boos was” (vs 5, vergelijk 4a, 11, 13, 8:21). Deze mensen in de dagen van Noach, voor de zondvloed, waren inderdaad „de helpers van Rahab”, Job 9:13. En bij Rahab-Leviathan behoeven we helemaal niet te denken aan mytische fantasie-beesten, maar aan echte, levensgrote (zee)dieren uit de voortijd.
- a. Commentaar, pag. 69, vgl. Korte Verklaring, pag. 46.
 b. De boekenschat van een dorpspastorie is beperkt, maar voldoende representatief. Hier werden geraadpleegd: Sietsma, Popma, Lamparter, Horst, Epping-Nelis. Dezelfde gedachte bij J. Scharbert in *Bibeltheol. Wörterbuch* (J. B. Bauer), I. S. 356.
 c. De Kanttekenaars gaan uit van de vertaling: „die bereid zijn hunnen rouw te verwekken”.
 d. F. J. Pop, *Bijbelse woorden en hun geheim*, I, pag. 197.
 e. J. Scharbert, l.c.
18. Het is niet zonder betekenis, dat Jes. 30 en Ps. 87 het laatste behandeld worden. Meestal gaat men bij de verklaring van de namen Leviathan en Rahab hiervan uit. Ik ben van mening, dat men dan precies aan de verkeerde kant begint, zie § 4.
Jesaja 30:6-7 bevat „De Godsspraak over de dieren van het Zuiderland. Door een land van benauwdheid en angst, waar leeuwin en leeuw, adder en vliegende draak wonen, vervoeren zij op de ruggen van ezels hun vermogen en op de bulten van kamelen hun schatten naar een volk dat geen voordeel brengt. En Egypte — ijdel en nietig is zijn hulp; daarom noem ik het: stilzittende Rahab.” De Israëlieten zoeken steun bij Egypte. Het valt op, dat hier niet staat: Egypte = Rahab. Maar: ik nóém het Rahab. Het is een vergelijking, beelspraak. In de dagen van Jesaja is Rahab immers allang door Jahwe neergehouden, 51:9! Vat men Rahab nu op als de mythische chaosdraak, dan is de „aardigheid” van deze Godsspraak helemaal af! Nee, Rahab was een beest dat echt bestaan heeft, net zoals leeuwin en leeuw, adder en vliegende draak (a), ezel en kameel werkelijk bestaande dieren zijn. Alleen: Rahab is een dier in ruste, door God met pensioen gestuurd! Men voelt de ironie van het geheel: ze gaan met beesten op weg, ze trotseren in de woestijn het ene beest na het andere, en ze komen terecht bij... een beest, een beest in ruste! Een museumstuk, het skelet van een „voorhistorisch” monster. Nu, dáár kun je nog eens steun van verwachten! Dit gedeelte bevat inderdaad de godsspraak over de dieren!
 Jes. 30:7 bewijst niet: Rahab „is gelijk” Egypte. Maar Jes. 30:7 bewijst: Rahab is/was een echt dier!
- a. F. J. Bruijtel in *Bijbelse Encyclopaedie*, pag. 456: „Een bepaalde soort aan te wijzen, is hier niet mogelijk. Bedoeld worden giftige slangen, zoals ze in de woestijn voorkwamen.”
19. In het licht van 't bovenstaande levert **Psalm 87:4** nu geen moeilijkheden meer op: „Rahab en Babel vermeld ik als degenen die Mij kennen”. Rahab is hier weer beeldsprakig gebruikt voor Egypte, tegenover Babel als de andere grote wereldmacht. En dan geen beeldspraak ontleend aan de heidense mythen, maar beeldspraak ontleend aan de dierenwereld van vóór de zondvloed. Er zit in deze aanduiding „Rahab” voor Egypte iets ironisch: een geweldig beest, maar... hij heeft zijn tijd gehad! Hij wordt immers gewoon bijgeschreven in het register van degenen, die Jahwe kennen!
20. En daarmee is de vraag, wie of wat de Leviathan en de Rahab nu eigenlijk zijn, op een heel simpele wijze beantwoord: het zijn geweldige beesten, maar ze hebben hun tijd gehad.
 Geen mens zal wel kunnen uitmaken, welke beesten het nu precies geweest zijn. Ik voor mij bevind me er wél bij, als ik aan de Sauriërs denk. Deze worden in de „Encyclopedie voor iedereen” omschreven als: „Voorwereldlijke reuzenhagedissen, leefden in het water, de lucht en op het land. Hiertoe behoorden Brontosaurus, Dinosauriërs, Ichtyosaurus, enz.”
 De oplettende lezer zal gemerkt hebben, dat wij de Leviathan- en Rahab-teksten door elkaar behandelden. Ook, dat wij bij het woord „(zee)dieren” het woordje „zee” steeds tussen haakjes hebben gezet. Dat betekent: het gaat in de Leviathan- en in de Rahab-teksten om dezelfde situatie, de situatie van het oordeel
- van de zondvloed. Maar gaat het in beide gevallen ook om dezelfde dieren, in casu zéédieren? Het feit, dat twee verschillende namen zijn overgeleverd, doet reeds vermoeden van niet.
 De Leviathan is ongetwijfeld een zeedier geweest. In Ps. 104:26 komt hij voor in verband met de schepen en de andere zeedieren, kleine zowel als grote. In **Jes. 27:1**, waar het mijns inziens niet over drie dieren maar over één beest gaat, wordt hij „het monster in de zee” genoemd. Ps. 74:13 zegt, dat God „de koppen der draken in het water verbijzeld” heeft. Bij de naam Leviathan mogen we dus wel denken aan „reuzenhagedissen, die in het wáter leefden”. Mogelijk dat hij in Job 3:8 voorkomt als één van de Sauriërs die „leefden in de lucht”. Dit in verband met de verduisteringsgedachte, die in Job 3 nogal een belangrijke rol speelt, vs 4, 5, 6, 9, zie de diverse verklaringen.
 Ook in verband met de Rahab echter wordt verschillende malen de zéé genoemd. Maar dat behoeft niet automatisch te betekenen, dat Rahab een beest is geweest dat in de zee heeft gelééfd. De bedoelde teksten kunnen ook betekenen, dat hij, hoewel levend op het land, dóór de zee is gedóód. Job 26:12 kan betekenen, dat God bij het stillen van de zee, d.w.z. bij het eind van de zondvloed, Rahab heeft verpletterd. Precies zo Ps. 89:11 bij het stillen van de zee heeft Jahwe „Rahab als een verslagene verbrijzeld”. Verslagen bij het begin van de zondvloed, verbrijzeld bij het eind van de zondvloed. En Jes. 51:9 dan? „Rahab neergehouden, den zeedraak verbrijzeld”? Maar het is heel goed denkbaar, dat hier met Rahab de reuzenhagedis op het land, en met de zeedraak de reuzenhagedis in de zéé, de Leviathan, wordt bedoeld. De doorslag geeft voor mijn gevoel Jes. 30:7. Daar wordt Rahab genoemd in de Godsspraak over de dieren van het Zuiderland. Samen met zes andere landdieren! Job 9:13 bevestigt dit alleen maar: mensen kunnen gemakkelijker „helpers” van een landdier dan van een zee monster zijn. Kortom, bij de naam Rahab denkt ik het liefst aan „reuzenhagedissen, die leefden op het land”.
 Tasten wij met deze beschouwing niet mis, dan betekent dit het laatste duwtje tegen de mythen-theorie van Gunkel en al zijn volgelingen. Uiteraard is het heel goed te begrijpen, dat in het heidense volksgeloof van ná de zondvloed de werkelijkheid van de „toenmalige wereld” werd vervormd tot de fantasie van de mythe. Maar zelfs in de mythe schemert nog door, „dat de overwonnen goden en draken... de gevestigde wereldwereldorde willen verstoren, om wanorde aan de richten. Ze worden dan ook bestreden en overwonnen om de orde te herstellen en te handhaven” (Francke).
21. Wie de geconstrueerde afbeeldingen van de Sauriërs eens bekijkt, begrijpt waarom in de Oude Testament sprake is van een „snelle, kronkelende slang”. Dat beest uit de voortijd: wat een pracht, wat een kracht! Maar hij was te groot voor de kleinere wereld van na de zondvloed. Hij werd te gevaarlijk voor de mens en zo werd hij een vijand van God. Toen heeft de HERE aan het eind van de zondvloed met hem afgerekend. En nu zit hij stil. In het museum kunt u zijn geraamte nog bewonderen. En in de Bijbel wordt de herinnering aan hem bewaard. Want ook van de grote (zee)dieren geldt: God heeft ze geschapen (Gen. 1:21a) en God zag hóé goed het was.
 Zijn er in de Bijbel herinneringen aan (zee)dieren-van-vóór-de-zondvloed?
 Ja.
 De mythe is een mythe.

Boekbespreking

Natuur en genade

Dit opschrift is de titel van de dissertatie van dr Benjamin Wentsel, geboren 13-7-1929, die op 12-6-1970 promoveerde aan de theologische academie uitgaande van de Johannes Calvijnstichting te Kampen. Zijn promotor was prof. dr A. D. R. Polman. In een woord vooraf lezen we dat dr Wentsel vier jaar aan deze dissertatie heeft gewerkt. Het staat er heel lakoniek, maar dit is ongewoon en verbazingwekkend. Dat blijkt al enigszins als we zien, dat dit proefschrift een turf is van 521 bladzijden. Het blijkt nog meer als we er aan denken, dat deze studie een moeilijk en gecompliceerd onderwerp behandelt: de ondertitel luidt: „een introductie in en confrontatie met de jongste ontwikkelingen in de Rooms-Katholieke theologie inzake dit thema”. Het zal menig lezer gaan zoals ondergetekende: hij zal deze indruk als totaal-indruk opdoen: wie in vier jaar een zo omvangrijke studie schrijft over een zo moeilijk en vaak netelig onderwerp, en dat met zulk een accuratesse en helderheid, is een theoloog van formaat. Dat is een gave en een opgave.

Deze studie bespreekt achtereenvolgens: 1. Oudere opvattingen over natuur en genade (de lijn van Vaticanum I en de theologie van M. J. Scheeben); 2. Nieuwere opvattingen (de Lubac, Rahner, von Balthasar, Schillebeeckx); 3. Vaticanum II. Het getuigt voor de wetenschappelijke zelftucht van de auteur, dat zijn beoordeling pas komt in hoofdstuk 4, we zijn dan toegekomen aan blz. 298; in dit vierde hoofdstuk worden dezelfde theologen en theologieën besproken als in hst. 2. In hst. 5 wordt teruggezien naar Augustinus en naar Thomas van Aquino, en voorzichtig vooruitgezien naar het jaar 2000. Daarna volgt een samenvatting in de Franse taal van de hand van mevrouw G. Jakos-Nederbragt; en die samenvatting is zo goed dat de lezer als van zelf concludeert, dat mevrouw Jakos niet alleen de Franse taal beheerst maar ook geen vreemdelinge is in de theologie. De literatuurlijst (505-517) lijkt niet helemaal volledig, de lezer moet ook wel eens de kleine lijst afkortingen raadplegen (XIV-XV) en de literatuuropgaven aan het begin van diverse hoofdstukken. Behalve de vier al genoemde theologen worden ook Schmaus, Söhngen en Schoonenberg besproken, zelfs iets uitvoeriger dan de lezer had mogen wensen. Persoonlijk spijt het mij een beetje dat de dichter-wijsgeer-theoloog Romano Guardini er een beetje kaal is afgekomen, hoewel hij wél genoemd wordt (6, 7, 8, 201, 202, 219), mogelijk omdat ik me juist deze dagen, voor het eerst en ten dele opnieuw, verdiept had in Guardini's laatste Dostojewski-boek, in zijn Peilingen van het christelijk denken en in het bijzonder boeiende Vrijheid, genade, lot. Dr. Wentsel heeft zich een strenge beperking opgelegd, doordat zijn studie zich bepaalt tot de jongste ontwikkelingen in de R.K. theologieën inzake het thema van natuur en genade; dan had Guardini er ook wel iets uitvoeriger bij gekund. Maar als dr Wentsel ook binnen de grenzen die hij zelf gesteld heeft volledig had willen zijn, zou zijn boek zo'n duizend pagina's omvangrijker zijn geworden. Het eert de schrijver, dat hij ook aandacht besteedt aan ietwat amateuristische theologen als Kuitert, Fiolet en Verkuyl, maar daar kan ondergetekende geen bezwaar tegen maken omdat hij zelf of helemaal geen, of een erg amateuristische theoloog schijnt te zijn. In het curriculum vitae (521) staat dat de auteur nog ongetrouwd is, en dat is jammer: we zouden hem graag een verstandige en zéér onzelfzuchtige vrouw gunnen, te meer omdat we de indruk hebben dat hij niet met de theologie getrouwd is. Onze betreurde vriend A. A. van Ruler vond dat elk geleer-

de verliefd is op zijn wetenschap, hij is ermee getrouwd (Theol. werk I, 14) en op dat punt zijn we het met elkaar oneens gebleven. Daarbij is duidelijk, dat de hard studerende werker dr Wentsel het tegendeel is van een kamergeleerde; dat blijkt wel uit zijn opmerkingen inzake de toekomstige gedachtenwisseling, en het blijkt op een heel andere manier ook uit het feit dat tussen de inhoudsopgave en de inleidende oriëntatie die op p. 1 begint een foto is opgenomen van een gedeelte van het bedrijf van Koninklijke Nederlandsche Hoogovens en Staalfabrieken NV te IJmuiden (dr Wentsel is predikant te Beverwijk-Heemskerk, sectie B, een nog betrekkelijk jonge wijk, gegroeid ten gevolge van de uitbreiding van de Hoogovens NV, en heeft daardoor te maken met de problemen die door het industriële klimaat worden bepaald). Eigenlijk had ik verwacht, dat een type als dr Wentsel belang zou stellen in de vraag, wat theologie nu eigenlijk is, en ik vermoed dat die belangstelling er ook wel zal zijn; maar in deze dissertatie blijkt er — althans rechtstreeks — niet veel van, terwijl ik meermalen sterk de indruk heb gehad dat zijn promotor prof. dr A. D. R. Polman in die vraag veel belang stelt — hij had indertijd ook een leeropdracht voor de wijsbegeerte.

De terugblik betreft Thomas van Aquino en Augustinus. Prof. Villenhoven heeft er meermalen aan herinnerd, dat het concilie van Arausio (Orange), 529; (Denzinger-Schönmetzer 370-397) fundamentele uitspraken gegeven heeft omtrent het schema van genade en natuur. Dr H. Robbers gaat verder terug en wijst er in zijn Antieke wijsgerige opvattingen in het christelijk denken, 1959, 77, op, dat het tweërlei pneuma bij Tatianus (2de eeuw n.C.) veel overeenkomst vertoont met de onderscheiding tussen natuur en bovennatuur. In feite is het schema veel ouder. Het verdient aanbeveling, ook informatie in te winnen bij de godsdienstenhistorici. Welke een verheldering kan er gevonden worden als men Plato's ideaal leert zien als „oergestalten van het zijnde” (Guardini, Peilingen, 1965, 515) en daarbij van b.v. Mircea Eliade en Van der Leeuw leert, dat praktisch alle min of meer „primitieve” religies een „ontologisch heimwee” kenden in deze zin, dat ze het „profane” mensenleven en heel de „profane” wereld beschouwden als lijdend aan zijnsverlies en zijnstekort, dat dan cultisch aangevuld zou moeten worden door contact met de zijnsvolheid van „oergestalten van het Zijn”. In dit kader ligt ook het schema van natuur en bovennatuur. Oudtijds — vermoedelijk lang vóór de dagen van Homerus — droeg de orakel-exegeet de cultisch-ambtelijke titel van theologos; hij was ambtelijk bij machte, te converseren met de „oergestalten” en hun taal te verstaan; een taal die tot „het heilige” behoort, en door de theologos-orakel-exegeet (Plut. De def. orac., 15) wordt overgezet in „profane” mensentaal. De ambtelijke bevoegdheid tot dit overzetten moet wel op een nogal verregaand ambts-theïsme berusten. Een erfgenaam van dit pagaan theologiein, dicere Deum, is niet alleen F. Turretinus, maar we vinden deze gedachte ook bij H. H. Kuyper, De opleiding tot den dienst des Woords bij de gereformeerden, 1891, I, 223, die kordaat verzekert dat de „profane wetenschappen” de „vera notitia Dei missen en deze aan de Theologie moeten ontleenen” (nota bene!), en in aansluiting daaraan ook nog in de dissertatie van F. J. M. Potgieter, Die verhouding tussen die theologie en die filosofie by Calvyn, 1939, 201. Ditzelfde in oorsprong pagane schema zit achter zo menige exegese van 2 Petr. 1:4, waarbij de uitleg de idee van bovennatuur-natuur inlegt, vgl. diss. dr Wentsel, 336, 365, 385-7. Zoals het zicht op de godsdiensthistorische achtergrond van Plato's idea als zijns-

volle zijnsgestalte altijd weer een steun is bij het Plato-onderzoek (men staat dan steeds opnieuw kritisch tegenover de opvatting van de idea als wet of zelfs methode), zo is het zicht op de vroeg-antieke pagane religies altijd opnieuw een steun voor ieder, die zich verdiept in de geschiedenis van het bovennatuur-natuur-schema. Dit schema beheerste in zijn primitieve vorm de inwoners van Lystra, die blijkens Hand. 14:12 de apostel Paulus de identiteit toedichtten van Hermes-de-Tolk — „omdat hij het woord voerde”. Hermes brengt het goede verstaan, de eumathia, de gave van Hermes (Hermanos dosis), zoals het heet in een Callimachus-fragment (Schneider, II, 82a). De orakel-exegeet werd identiek met Hermes geacht: in die vorm bevonden de vroeg-antieke Hellenen hun ambts-theïsme. Godentaal spreken (theologiein), met de goden spreken (deum dicere) en godentaal in (profane) mensentaal overzetten, deze drie hangen innig samen en vormen in feite één complex. Door telkens herhaalde aandacht voor deze en dergelijke gegevens uit de geschiedenis van zeer oude en „primitieve” godsdiensten, wordt de kwestie van natuur en genade steeds duidelijker. Het opmerkelijk feit dat Karl Barth en vele andere theologen en kerkmensen de theologie een kerkelijke aangelegenheid noemen, heeft zijn historische wortel in de orakel-exegeet uit de vroege oudheid: kirkliche Dogmatik wil zeggen dat de kerk als heilig templum bevoegd zou zijn tot theologiein. Wie meent dat een theologie de „gespreksmogelijkheden tussen kerk en wereld” kan „openhouden”, denkt principieel en radikaal als een antiek orakel-exegeet — geen wonder dat die theologie dan „haar eigen goed recht met zich meebrengt”; en zo zien we vandaag tal van Christenen vastgeklemd zitten in de cultische houding van het antiek-pagane theologiein. Vanuit die wortel gaat het theologisch gesprek verder; het helpt niet, als men steeds fijner onderscheidingen (tot pietluttigheid toe) invoert; het helpt ook niet als men er bij zegt, dat de participatie aan de goddelijke natuur niet als deificatie bedoeld is (sommigen komen er gevaarlijk dicht bij, en de Grieks-katholieke theïosis heeft de grens al overschreden), indien men niet radikaal afrekent — en die opdracht vergt een mensenleven — met de oude heidense erfenis. Paulus en Barnabas noemden de religie van de mensen in Lystra „ijdel bedrijf”, Hand. 14:15. Wij echter spreken graag van „de wens der heidenen”, met een foute exegese van Haggai 2:8; daar gaat het niet over de „wens der heidenen” (St.v.), maar over de subsidie voor de tempelbouw, die heidense volkeren via de Perzische schatkist moesten leveren.

K. J. POPMA

—o—

Brood voor het hart,
door dr J. J. Buskes.
Bijbels Dagboek.

Zomer en Keuning, Wageningen.

Het spijt ons dat voor de aankondiging van dit Dagboek geen tijd en geen plaats was in een van de laatste nummers van 1970. Immers vele mensen doen zo omstreeks de kerstdagen of de jaarwisseling graag een dagboek cadeau of schaffen zich een nieuw dagboek aan. Intussen behoeft dat in dit geval niet al te bezwaarlijk te zijn: de 'meditaties' zijn wel gedateerd, maar niet voor een bepaald kalenderjaar.

Nu beginnen we met de mededeling, dat we over het algemeen niet van meditatieve kalenders en van dagboeken houden, en dus niet onbevooroordeeld zijn. Maar er zijn ook anderen, die door een dagboek geholpen worden. Dr Buskes bedoelt de mensen bij de dagelijkse Bijbellesing te helpen: „Mijn bedoeling is zeer bepaald, dat zij, die dit dagboek gebruiken iedere dag een gedeelte uit de bijbel lezen en daarover nadenken. Mijn korte overdenking wil hen bij dit mediteren helpen.”

Daarin is dr Buskes geslaagd.

Hij zet aan het denken.

Aan het overdenken.

Aan het nadenken.

Hij heeft het.

En wie dit dagboek koopt heeft zich niet bekocht.

Toch — ik heb wel een bezwaar.

Dr Buskes is in dit boek niet alleen zelf aan het woord, maar hij laat ook (geen wonder voor wie hem kent) ook ontelbaar velen aan het woord komen. En nu is (al las ik niet de bijna 400 meditaties allemaal) mijn ervaring, dat je al lezende, vaak meer over de gedachten van Buskes, Noordmans, Kierkegaard, Luther, Exupéry, een Texelse boer, Ed. Hoomik, Martin Luther King, de Amsterdammer enz. enz. aan het denken komt dan over de bijbeltekst en het bijbelverband dat wat eenzaam boven de meditatie staat. Maar het is altijd boeiend.

Een tweede bezwaar is dat dr Buskes de tekst wel eens laat zeggen wat er niet staat. Zo onder 3 januari. Opschrift: Zij zochten hem. Uit Lukas 2:44. Jozes en Maria zochten het Kind „onder de bekenden en verwanten”. En dan mediteert dr Buskes: „onder hen is hij niet te vinden. Hij blijft zoek.” En dan gaat hij als volgt voort: „Jezus is in de wereld, maar niet van de wereld. Hij is een vreemde op aarde. In het verhaal van de twaalfjarige Jezus wordt de vreemdheid van Jezus en zijn evangelie voelbaar. Dat evangelie staat haaks zowel op de goddeloze als op de vrome wereld. Altijd zoeken wij Jezus „onder de bekenden en verwanten”. Vergeeft!”

Wij houden niet van die gedachtesprongen.

Immers dat bedoelt de Schrift hier niet te zeggen. Toen Jozef en Maria het Kind gevonden hadden en hij met hen naar Nazareth terugreisde en 'hun onderdanig' was, toen Hij later onder de discipelen verkeerde was Hij — herkend of niet herkend — wel onder vrienden en bekenden.

Op 31 augustus schrijft dr Buskes over 1 Samuël 9:9 „De priester zal op een stoel bij de deurpost van de tempel”. Het stuk begint: „U ziet hem zitten: een verlengstuk van detempel, een karakteristiek vertegenwoordiger van een zelfgenoegzame kerk.” Uitkijken dus. Geen stoel in de pastorietuin tegen de kerkmuur. Niet een beetje zonnen op zo'n stoel. Anders ben je een verlengstuk van een nog wel zelfgenoegzame kerk. Het 'grapie' van dr Buskes is ook al wat oud. Hij lanceerde het reeds ruim 40 jaar geleden in een preek in de amsterdamse Parkkerk.

Dat is geen recht bijbelgebruik.

Jammer!

Ik denk ook over 14 april: De Emmaüs-gangers. Daar blijft het onherhaalbare van het toen gebeurde o.i. veel te veel op de achtergrond.

Jammer!

Want er staat in dit boek ook veel goeds!

G. VISEE

voortgaande verarming van de kerken

Zowel absoluut als relatief zijn de kerken snel aan het verarmen. Uit puur zelfbehoud zullen ze een zeer nauwe samenwerking moeten aangaan, anders staan ze voor een debacle. Er zijn trouwens geen theologische factoren die ze gescheiden houden. Aldus werd er geschreven in een rapport uitgebracht voor de Ned-Herv. Kerk te Nijmegen. In dit rapport wordt er van uitgegaan, dat in Nijmegen het aantal rooms-katholieke zielzorgers tot de helft terugloopt en acht parochiekerken op de nominatie staan om gesloten te worden. Aangenomen wordt dat vermoedelijk drie hervormde kerken op korte termijn eenzelfde lot is beschoren, terwijl ook de lutheranen en doopsgezinden voor onoplosbaar wordende problemen staan. Het plan dat in het rapport op tafel is gelegd voorziet in een sterke sanering gevolgd door een gezamenlijk gebruik der resterende reformatorische kerkgebouwen door de aangesloten kerkelijke gemeenten, het geeft een aanbeveling voor het gemeenschappelijk aanstellen van predikanten en het laten werken in teamverband van de diverse dominees. Ook wordt een zeer nauwe samenwerking met de rooms-katholieke kerk bepleit, waarbij wederzijdse taken kunnen worden overgedragen en andere taken gezamenlijk kunnen worden uitgevoerd.

„gereformeerde vrijzinnigheid”

In „Vuur en Vlam” schreef de gereformeerde predikant, A. J. R. Brussaard over de vraag: „Wat is vrijzinnigheid?” het volgende: „Dit is niet met één woord te zeggen, maar laat ik de twee mijns inziens belangrijkste trekken noemen. 1. In een tijd dat kerk en bijbel algemeen werden gewaardeerd als goddelijk en bekleed met absoluut gezag, stelden de vrijzinnigen zich kritisch tegenover deze visie op; 2. In een tijd dat men algemeen zeer kritisch tegenover de resultaten van de moderne wetenschap stond, werden deze resultaten door de vrijzinnigen volledig aanvaard. Nu moeten wij even een sprongetje maken: kent u deze verschijnselen vandaag de dag ook binnen de gereformeerde kerken? Wij hebben genoeg via de Cahiers voor de gemeente van de professoren Kooole, Hartvelt en Kuitert gehoord, hoe genuanceerd zij denken over het gezag van de bijbel. „De Schrift is goed voor Gods Woord, maar het heeft God behaagd om bij het tot stand komen van die Schrift mensen te gebruiken met al hun merkwaardigheden en onvolkomenheden, zodat men wel van een betrouwbaar, maar niet een onfeilbare bijbel mag spreken”, aldus Hartvelt. Kijk dat is nu een typisch vrijzinnig geluid, hoe orthodox overigens degene, die dat laat horen, zijn Heer mag belijden. En wanneer wij bij dezelfde professoren een groot respect opmerken voor de resultaten van de wetenschap van de biologie, dan hebben wij opnieuw te maken met een typisch vrijzinnig verschijnsel. Daarom zie ik er ook geen been in om te spreken van een gereformeerde vrijzinnigheid. Prof. C. Augustijn betoogt in een artikel in Voorlopig, dat de vrijzinnigen echt niet zo verwerpelijk zijn als de meeste gereformeerden van huis uit aannemen. „De” vrijzinnigheid mag voor ons dan ook nooit het obstakel zijn, hoogstens enkele vrijzinnigen. Maar dan zullen er wel een aantal gereformeerde broeders bijkomen, omdat het rondweg verschrikkelijk is wat die soms aan het papier durven toevertrouwen.

sociale voorzieningen

Momenteel wordt er in ons land aan sociale voorzieningen zeventien miljard gulden per jaar uitgekeerd. Tijdens het ministerschap van minister Roolvink is dat bedrag verdubbeld. Deze enorme uitgave betekent dat door onze bevolking gemiddeld f 1500 per jaar en per hoofd aan sociale voorzieningen wordt betaald. Of, anders gezegd: iedere nederlander betaalt per week dertig gulden voor de sociale verzorging van zijn landgenoten die in een of andere vorm daarvan profiteren.

„zelfmoordkliniek”

De voortdurende voortschrijdende devaluatie van de redelijke normen neemt ontstellende vormen aan. En de Scandinavische landen gaan daarin voorop. De directeur van het bureau sociale zaken in Denemarken verklaarde onlangs van mening te zijn dat elk mens het recht heeft zelf te bepalen wanneer hij wenst te sterven. Het is, zo zei hij, je eigen leven waarom het gaat. We moeten er serieus over nadenken mensen die levensmoe zijn te kunnen helpen. Er zouden zelfmoordklinieken moeten komen waar alle mogelijke hulp geboden kan worden om deze mensen weer op de been te brengen. Maar willen ze per se sterven dan moet dat op een menselijke manier gebeuren en dient men niet gedwongen te zijn de een of andere barbaarse methode te gebruiken. En daarom moet er

een kliniek komen waarin het mogelijk is dat de mensen die dat willen op een niet-barbaarse manier een eind aan hun leven kunnen maken.

de paus over de eenheid der kerk

In een toespraak welke de Paus in verband met de gebedsweek voor de eenheid der christenen tot pelgrims in de Sint Pieterskerk te Rome hield verklaarde hij o.a. „Het ware geloof in hun eigen kerk is voor de rooms-katholieken een bron voor het ontwikkelen van een positieve dialoog met de andere christenen. „Op deze basis kunnen wij onze oude, gesloten en wantrouwende houding tegenover de gescheiden broeders wijzigen. Wij moeten proberen liefdevol begrip voor hen op te brengen. In het verleden hebben wij dit niet altijd gedaan”.

De paus verklaarde voorts dat de rooms-katholieken moeten pogen de instinctieve angst weg te nemen die vele andere christenen hebben voor de r.k. kerk. Niet r.k.-christenen, aldus paus Paulus, vrezen vooral de strikte trouw van de rooms-katholieken aan de officiële leer van hun kerk en het autoritaire aspect van de r.k. kerk. De rooms-katholieken moeten de andere christenen tonen dat hun geloof in de leer van hun kerk geen „indolente gehoorzaamheid aan een willekeurige en onjuiste weergave van het woord Gods is.”

Het is nog steeds het oude adagium van Rome. Een rooms-katholiek christen moet bij alle pogingen om tot eenheid der kerk te komen uitgaan van het ware geloof in zijn, d.i. de Rooms-Katholieke Kerk. En de weg er toe is de niet rooms-katholieke christenen te bevrijden van de angst voor de R.K. Kerk. Er is maar één herder van de kerk van Christus — dat is de Paus. En er is maar één schaapskooi voor de christenen — dat is de Rooms-Katholieke Kerk. En er is maar één weg die tot de eenheid der Kerk leidt — terugkeer tot de pauselijke Kerk. „Rome” is onveranderd en onveranderlijk.

het ablad van de V.U.-studenten

De directeurs van de Vrije Universiteit hebben hun financiële steun aan Pharetra, het blad van de studenten aan deze universiteit gestaakt. De inhoud ervan was veelal extreem „links” en verwekte door de daarin opgenomen kwetsende artikelen vaak hevige ergernis. De studenten die er in schreven lieten zich, zo kon men lezen, in hun journalistieke werk onbesuisd gaan en genoten er blijkbaar in dat ze „flink moesten trappen”. De expeditie van het blad werd verzorgd door de universiteit. Daaraan komt nu een eind. En aangezien de studenten dit werk zelf niet kunnen doen zal dit blad hoogstwaarschijnlijk verdwijnen.

de universiteiten een „zwarte doos”

In „Trouw” kon men onlangs het volgende lezen: Van de 2700 miljoen gulden die vorig jaar aan onderzoek en ontwikkeling werd uitgegeven kwam zestig procent van de industrie, op een kleinigheid na bestemd voor haar eigen laboratoria. Dat is heel nuttig voor de instandhouding en groei van de industrie, maar voorlopig niet vatbaar voor beleidvoering.

Van de rest, ruim een miljard gulden, verdwijnt ongeveer de helft in het wetenschappelijk onderzoek aan de universiteiten en hogescholen. Het woord verdwijnen mag letterlijk genomen worden: het gaat hier om — ruw geschat — 550 miljoen gulden waarvan niemand precies kan zeggen wat ermee gebeurt. We kunnen de universiteiten beschouwen als een zwarte doos, waar aan de ene kant geld in gaat en waar aan de andere kant wetenschappelijke publikaties uitkomen. Wat er in de doos gebeurt onttrekt zich grotendeels aan waarneming. Wie details wil weten kan daar bijna altijd achter komen, maar de grote lijn is ongrijpbaar.

de Wereldraad van Kerken wil nog meer geld

Het Centraal Comité van de Wereldraad van Kerken heeft de aangesloten kerken gevraagd meer geld te storten in het fonds van de Wereldraad voor de bestrijding van het racisme. Het fonds is vorig jaar met een begin-kapitaal van 500.000 dollar ingesteld. Van dat geld is nu 200.000 dollar toegekend aan anti-racistische organisaties onder meer aan de bevrijdingsbewegingen in zuidelijk Afrika. Alle organisaties die tot dusver hulp hebben gevraagd hebben toegezegd dat zij het geld niet voor militaire doeleinden zouden gebruiken.

Volgens de directeur van het anti-racistisch programma van de Wereldraad moet naast de toekenning van kleine geldbedragen tegelijkertijd actie worden

Wij lezen dezer dagen in de krant

steeds verder bergafwaarts

In de classis Alkmaar van de Ned. Herv. Kerk zijn 37 kerken met 37 kerkeraden en 37 predikantsplaatsen en in totaal 1200 meelevende kerkleden. Dit vertelde ds Ter Linden Stompetoren op een classicale vergadering toen de afgevaardigden van de synode daar op bezoek waren. En daarna werd dat in meer dan een kerkblad doorgegeven. Deze predikant verwacht dat het in die classis nog verder bergafwaarts zal gaan en het aantal predikantsplaatsen snel zal dalen tot er maar zes houdbare predikantsplaatsen meer zullen zijn. Ook in breder verband ziet hij de situatie van de Ned. Herv. Kerk somber in. Er zullen naar zijn overtuiging boven het IJ binnenkort nog maar 40 of misschien zelfs slechts 25 predikantsplaatsen over zijn, waarvan dan ook nog — we citeren letterlijk — „6 of 7 in die godzalige gemeenten, waarin de ezel van Bileam ook dan nog gesproken zal hebben.”

gevoerd door de blanke kerken van het westen om te voorkomen dat hun landen het racisme laten voortbestaan. Door het onderzoeken van de militaire, politieke, industriële en financiële systemen in eigen land moeten de blanke kerken onderkennen hoe deze systemen het racisme bevorderen. De kerken zouden daarna moeten streven naar herziening van deze systemen.

Dit betekent dat de kerken door een aantal kerkelijke topfiguren waaruit dat Centrale Comité bestaat, worden opgeroepen te ijveren voor de „herstructurering” der maatschappij, waarbij het gebruik van geweld blijkens de in Addis Abbeba genomen besluiten niet is uitgesloten.

KINDERBESCHERMING

Op zaterdag 27 februari a.s. zal D.V. een vergadering van ambtsdragers — predikanten, ouderlingen, diakenen — worden gehouden om samen te spreken over het werk van de Geref. Kinderbescherming. Deze vergadering vindt plaats in de Jeruzalemkerk, Troosterlaan 65 te Utrecht, des middags om twee uur. Kerkeraden en diakenen krijgen nog nader bericht. Men reserveer alvast deze middag. Trouwe opkomst is zeer gewenst.

Het Bestuur

STICHTING GEREFORMEERDE KINDERBESCHERMING

De „Stichting Anno 1970 voor Gereformeerde Kinderbescherming en Maatschappelijk Werk” heeft nu een eigen gironummer nl. 2078430, per adres: Lavendelhof 11, Barendrecht.

U kunt op dit gironummer uw collecten of bijdragen storten.

KERKNIEUWS

Beroepen: te Ede-Wageningen-B: ds M. Brandes te Hengelo; te Urk-Nagele-B: ds C. Bijl te Hilversum; te Zuidwolde (Gr.)-B en te Mussel-B: W. Bruinius te Groningen.

Bedankt: voor O-Flevoland: ds L. W. G. Blokhuis te Wezep; voor Lutten-Gramsbergen-B: ds P. Deddens te Rozenburg; voor Ureterp-B: ds R. Hoogsteen te Enumatil.

W. Bruinius — De classis-Groningen (binnen verband) van 28 januari jl. stelde de heer W. Bruinius te Groningen beroepbaar op art. 8 DKO.

Ds D. K. Wielenga J.Dzn. — Ds D. K. Wielenga J.Dzn., predikant te Rotterdam-Centrum (binnen verband) herdacht op 28 januari jl. het feit, dat hij 25 jaar als zendings-lector verbonden is aan de Theologische Hogeschool te Kampen. Dit jubileum werd herdacht in een bijeenkomst in de Theologische Hogeschool, waar o.m. het woord gevoerd werd door de president-curator ds D. van Dijk, de rector van de Hogeschool prof. dr C. Trimp, en de jubilaris zelf.

ADRESSEN

Almkerk-Werkendam: scriba: A. van Esch, Florushoeve 10, Sleeuwijk, tel. 01833-1740.

ADRESSENBOEKJE GEREFORMEERDE KERKEN

De tweede uitgave van het ADRESSENBOEKJE zal binnenkort verschijnen. De kerken, waar na de laatste mij gezonden opgaven nog wijzigingen zijn gekomen en de kerken, die buiten het verband zijn geplaatst en nog niet in het adressenboekje zijn opgenomen worden verzocht, mij nu zo spoedig mogelijk de gegevens toe te zenden om nog in deze opgave te kunnen worden opgenomen.

W. Kaper
van Lynden van Sandenburglaan 16, Utrecht.

UITHOORN

Het bestuur van de
Chr. M.A.V.O.-school
vraagt een

LEREAR of LERARES

Er is enige voorkeur voor bezitters van een bevoegdheid voor Frans, Engels en/of Geschiedenis. Gedeeltelijke vervulling van de vakature is ook mogelijk. Verplaatsingskosten volgens rijksregeling. Woning wordt toegewezen.

Sollicitaties aan de dir. C. J. Stahlie, Herman de Manlaan 11, Uithoorn. Tel. school 02975-3137; huis 02975-3909.

In mooi Drente
vlak bij bos en heide,

TE HUUR VOOR VAKANTIE

KAMER en KEUKEN

met kookegelegenheid.

Telefonische inlichtingen 05919 - 2273

DE Geref. KORR. KLUB, Postbus 58, Den Helder;
zoekt dames- en heren-leden in alle leeftijden.

TE HUUR

in BENNEBROEK nabij Heemstede
(Noordzeekust)

van 26 juni—10 juli en 24 juli-7 aug.

moderne ruime woning

met tuin, en alle gemakken voorzien.

Telef. 02502 - 7090 - Talmalaan 5, Bennebroek.

GEDIPL. VERPLEEGSTER,
24 jaar,

zoekt contact met collega

om samen in het buitenland te gaan werken.

Brieven onder nr. 5271 bureau „Opbouw”, Slotlaan 220, Zeist, of tel. 023 - 263682.

TE HUUR

van 29-6 t/m 7 aug. of gedeelte daarvan, in mooi Arnhem, 5 minuten van zwembad, dicht bij bossen en zeer geschikt om in prachtige omgeving uitstapjes te maken,

GROOT HERENHUIS

met grote tuin en alle comfort, 6 à 7 slaapplekken.

Inlichtingen: tel. 085 - 420062.

Korr. gevr. m. eenv. vrouw ± 50-60 j.
Eenv. meisje z. korr.vriend ± 25-40 j.
Algem. ontw. meisje z. korr.vriend ± 25-45 j.
Br.: Geref. KORR.KLUB, Postbus 58, Den Helder

„Wandel maar stillekens achter Hem aan”

Vijf preken van wijlen

DS. C. VAN VENETIË.

Esther 3, 4, 6, 7 en

II Kronieken 33:12, 13.

Wordt u toegezonden na f 2,- te hebben overgemaakt op girorekening no. 23.19.63 ten name van Ds. H. van Ommen, Apolloplantsoen 29 te Zaandam.

40% KORTING!!!

Op onze Bungalowprijzen als U bespreekt voor 19 juni en na 14 aug. Voor de Pasen en na de Pinkstervakantie zijn nog enkele Bungalow's vrij.

CAMPING EN BUNGALOWPARK

„Ackersate”

Harremaatweg 26 - Voorthuizen - Tel. 03429-1274

Drukkerij Steenberg

ZEIST - TELEFOON 03404 - 12452

★

Periodieken

Boekwerken

Handelsdrukkerij

Ons vakantie reisplan 1971

OOSTENRIJK

Een unieke jongerenreis naar het Bregenzerwald van 12-21 juli. De boerderij van de fam. Flatz in het bergdorp Schwarzenberg geeft ons volop gelegenheid van deze kampeerreis te genieten. De prijs bedraagt 275 gld (all in).

Aanmelden bij de reis/kampeerder J. Wijnsma,
Langgrousterwei 296 A, Ooster Nijkerk, tel. 05192 - 293.

ITALIE

Een gezellige vakantie in Limone met vele mogelijkheden tot excursies o.a. Venetië en Verona.

Deze volledig verzorgde hotelreis naar het Gardameer, staat open voor jongeren, alleenstaanden en echtparen.

Duur van de reis 13 dagen. Vertrek 12 juli, thuiskomst 24 juli. Prijs 450 gld (all in).

Folders op aanvraag.

Inlichtingen Ds S. Wijnsma, Zaan 21, Zwolle, tel. 05200 - 32064.